

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
докторка політичних наук, професорка
Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенка,
заслужена діячка науки і техніки України;

Вячеслав ЦІВАТИЙ,
кандидат історичних наук, доцент
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України

БРИТАНСЬКА Й АМЕРИКАНСЬКА СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМАТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Анотація. Автори аналізують основні вимоги до підготовки дипломатів провідних закордонних держав, розкривають схеми підготовки дипломатичного корпусу Великої Британії та США. Привертають увагу до специфіки впровадження схем навчання, передавання знань та інформації, особливостей формування професійної компетентності, вимог до підбору викладацького складу та визначення необхідних до опанування навчальних дисциплін. Знайомлять читачів з успіхами й невдачами закордонної системи підготовки дипломатів.

Саме досвід дипломатичних шкіл США й Великої Британії багато в чому є цінним і корисним для держав пострадянського простору в контексті використання їхнього практичного досвіду, оскільки вони мають усталені традиції, оперативно й адекватно реагують на нові виклики та загрози глобалізованого світу XXI століття в контексті тих реформ дипломатичної служби, які розпочато й в Україні.

Ключові слова: система підготовки дипломатів, школа дипломатії Великої Британії, школа дипломатії США, зовнішня політика, дипломатія, інститути дипломатії, інституціоналізація, Україна.

Актуальність теми обґрунтовується новими викликами й загрозами глобалізованого поліцентричного світу XXI століття. За цих обставин дипломатичні служби держав слід адаптувати до нових умов і посилити свій кадровий потенціал. Як засвідчує практика, саме дипломатичні школи

Сполучених Штатів Америки й Великої Британії найефективніше адаптувалися до глобалізаційних реалій сьогоденного світоустрою. Цей досвід потребує детального аналізу й упровадження найприйнятніших підходів та елементів кадрової політики, зокрема й в Україні.

Глобальні зміни в суспільно-політичному житті США та Європи, що відбулися після горезвісних подій 11 вересня 2001 року, спонукали політичне керівництво США, Великої Британії, інших провідних держав Європи до пошуку нових шляхів забезпечення суспільства від загроз у сучасному світі та, відповідно, до кардинального перегляду історично-традиційних підходів до забезпечення кадрової політики у сфері зовнішніх відносин і національної безпеки й оборони, а саме: переходу від традиційної до інноваційної моделі підготовки кадрів та ефективного кадрового менеджменту в дипломатичній службі й оборонній сфері своїх держав [1, р. 196–209].

Особливу увагу США в сучасних умовах приділяють новачійним підходам щодо порядку здійснення кадрової ротації в Держдепартаменті США й системи підвищення кваліфікації (професійної майстерності та компетентностей) дипломатів, як відповіді на нові виклики й загрози ХХІ ст. Іще в середині 1990-х років американська політична й академічна еліта усвідомила необхідність кардинальних змін у системі зовнішньополітичних інститутів і доцільність реформування дипломатичної служби США.

Події 11 вересня 2001 року стали каталізатором оновлення моделі підготовки та підвищення кваліфікації дипломатів і моделі кадрового менеджменту в зовнішньополітичній сфері США й актуалізували порушену в дослідженні тему. У ХХІ столітті особливо цікавим для держав пострадянського простору, у контексті використання практичного досвіду, є саме досвід США з огляду на ті реформи державної служби, які було розпочато в Україні та інших державах пострадянського простору в умовах інтеграційних процесів і глобалізації. Адже США мають усталені історичні традиції кадрової політики, оперативної й адекватно реагують на нові виклики й загрози сучасного глобалізованого світу.

Ця стаття продовжує попередні дослідження авторів [2, р. 182–186].

Дипломатична служба Сполучених Штатів Америки традиційно є порівняно невеликою за своєю чисельністю, але водночас найбільш компетентною, кваліфікованою й ефективною частиною зовнішньополітичного механізму Сполучених Штатів Америки. Історично так склалося, що Державний департамент США розташований на відстані кількох кварталів від Білого дому у Вашингтоні, у будинку імені Гаррі Трумена. Державний секретар США є головою Держдепартаменту США й безпосередньо підпорядковується Президентові США. Держсекретар Сполучених Штатів організовує діяльність і керує департаментом та персоналом. Інституційне затвердження 1980 року Закону «Про Закордонну службу США» визна-

чило пріоритети цієї інституції. У документі зазначено: «Конгрес вважає, що кар'єрна Закордонна служба, заснована на високому професіоналізмі, служить національним інтересам держави й необхідна для здійснення підтримки Президентові й Державному секретареві у веденні ними зовнішніх справ Сполучених Штатів».

Мета статті – проаналізувати й використати в практичній діяльності української дипломатії набутий передовий досвід дипломатичних шкіл США та Великої Британії в умовах глобалізаційних впливів ХХІ століття.

Для аналізу системи підготовки закордонних дипломатів розглянуто американську й британську освітні моделі.

У Великій Британії дипломатичної академії як державного навчального закладу довгі роки не було. Першу в історії Британської Співдружності дипломатичну академію відкрили тільки 10 лютого 2015 року. За британськими законами дипломатична академія має бути центром передового досвіду задля допомоги урядовим службовцям, що працюють у різних структурах над міжнародними проблемами, обміну досвідом та навчання. Це сприятиме розширенню можливостей і мережі співпраці установи з іншими академічними та дипломатичними закладами. Навчання в академії намагаються зробити доступним, цікавим і творчим [3].

Дипломатична академія Великої Британії складається з одинадцяти факультетів, що охоплюють основні структурні підрозділи Міністерства закордонних справ: міжнародної політики, дипломатичної практики, держави й суспільства, іміджу Великої Британії, консульської служби та кризового менеджменту, економіки й успішності, Європи, багатосторонньої співпраці, безпеки, оборони й розвідки, права, мови [4].

Заступник міністра закордонних справ Великої Британії пан Сімон Фрейзер зазначав, що поява такої установи була викликана необхідністю в забезпеченні послідовної глибокої підготовки зі всіх напрямів дипломатичної роботи. Водночас провідною ідеєю британської дипломатичної академії визначено «Ініціативу дипломатичного вдосконалення» (Diplomatic Excellence Initiative). Головною темою зазначеної ініціативи є підготовка спроможних та кваліфікованих виконавців, розбудова потужної глобальної мережі дипломатичної та консульської служби, сприяння досконалості у виробленні політичних рішень і набуття консульського досвіду, що опиратиметься на засадничі складники провідної ідеї: відповідальність; заохочення інновацій; спільна команда під гаслом «працюємо разом». Дипломатична академія є відкритою для всіх, хто працює над реалізацією британських інтересів за кордоном. Це означає рівноправну участь у навчанні і студентів, і дипломатів, як у країні, так і за її межами.

Водночас академія є відкритою для всіх складових британського урядування. Обираючи схему навчання, опираючись на досвід приватного

та державного секторів, керівництво академії зупинилося на схемі факультетів. Як згадано вище, таких визначено одинадцять, що охоплюють головні напрями, характерні для міжнародної діяльності та співпраці в інтересах країни. Водночас враховано, що академія є центральною частиною Міністерства закордонних справ, має свої приміщення, включно з науковою бібліотекою. Завдання академії сконцентровано на посиленні ефективності Міністерства закордонних справ, яке є міжнародним центром ідей і досвіду, його вважають найкращою дипломатичною службою у світі, що здатна захищати інтереси Великої Британії в непередбачуваному та конкурентоспроможному міжнародному середовищі.

Одним із фундаментальних принципів академії є використання знань, навичок і практичного досвіду, набутого талановитими колегами закордонного відомства та британського уряду. Добір викладацьких кадрів свідчить про наявний великий потенціал, який може навчити, а з іншого боку, про слухачів, які мають бажання навчитися (внутрішнє бажання самореалізації й набуття нових професійних компетентностей).

Працює академія за тривірневою системою: основні знання (Foundation), практичні навички (Practitioner) й експертний рівень (Advanced).

В академії засвоюють базові знання, якими мають володіти всі працівники зовнішніх відносин. Навчання полягає в наданні переваги застосуванню різноманітних методів, зокрема й електронному навчанню. Освітні модулі розроблено так, щоби слухачі мали можливість вивчати їх поступово й самостійно. Однак, як свідчить британська практика, навчання в групах має свої переваги: сприяє зростанню мотивації, уміння працювати в команді та, зрештою, толерантності. Із цією метою в кожную групу долучили викладача, який поступово навчатиме засадам британської та світової дипломатії.

Перший базовий рівень навчання в академії тривав із квітня 2015 року й завершився проведенням тестування восени того самого року. Кожен факультет (з одинадцяти) поділено на вісім модулів, перший – вступний. Працівники можуть бути на роботі й водночас отримувати конкретні навчальні завдання – самотужки готуватися за тестами. Тести буде оцінено наприкінці року, кожен тест супроводжується відповідним сертифікатом.

Наступний рівень навчання в академії є практичним. Практичні знання передбачають одержання навичок роботи в міжнародному середовищі за такими напрямками: безпека; процвітання; Велика Британія та світ; краєзнавчі знання; Велика Британія та Європа; уряд; парламент. Наприклад, знання про парламент передбачають: ознайомлення з консульськими, кризовими й правоохоронними органами та державною службою парламенту. Велика Британія: історичні корені країни; виборча система; культура та цінності; заморські території; членство та вихід із ЄС тощо.

Можуть бути й інші теми, як-от: Ірак; шлях до розвитку; економіка; наука й інновації; зміна клімату; економічна дипломатія; торгівля та інвестиції; національна безпека; інтелектуальна боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення; кібербезпека.

За результатами вивчення курсу передбачено написання реферату з ґрунтовними висновками. Отже, практичний рівень розраховано на персонал, що працює в конкретних сферах, який потребує глибших знань із деяких проблем.

До навчального плану включено також і ширшу тематику, що дає змогу персоналу зосередитися на конкретних необхідних напрямках навчання. Цю схему доповнюють неформальні можливості отримання знань, зокрема під час робочих зустрічей із фахівцями, заходів із запрошеними доповідачами, участі в семінарах.

Відділи можуть організувати власне навчання, проводити майстер-класи тощо. Для цього частина матеріалів є доступною в електронних ресурсах, однак опанування деякими темами вимагатиме безпосереднього відвідування занять. На сторінках мережі академії розміщено повну інформацію щодо схеми навчання та про те, як дістати доступ до підтем, що вас цікавлять. Тобто слухач сам обирає напрям навчання, тематику, яка йому потрібна. Тому академія радить зосередитись одразу на необхідних напрямках і курсах для поглиблення знань, умінь, навичок і професійних компетентностей із конкретних питань обраної спеціалізації.

Передбачено також, що владні високопосадовці також прагнутимуть опанувати нові професійні компетентності, додаткову професійну практику чи згадати засади дипломатичної роботи. Поступово й цей контингент буде охоплений навчанням [5].

Експертний третій рівень навчання призначений для співробітників, які вже мають неабиякий досвід і знання у своїй сфері. Система навчання для експертів передбачає співпрацю з академічними установами для підвищення кваліфікації або відрядження за межі уряду.

У межах вищого рівня підготовки деякі старші співробітники передають слухачам власний досвід у формі майстер-класів. Так, один із послів Британської Співдружності в Бразилії розповів про цю країну та поділився своїми порадами щодо особливостей роботи в ній. Водночас постійний представник Сполученого Королівства Великої Британії в ООН у Женеві поділилася власним досвідом роботи з питань подолання загроз, зокрема й епідемії Ебола. Відеокліпи головних навчальних моментів із цих майстер-класів розміщено для перегляду в мережі Дипломатичної академії.

Академія пропонує також скорочену систему підготовки протягом трьох тижнів. Мета цієї програми – сприяти працівникам групи А й В набути навичок роботи в новому середовищі (без відриву від виробництва) з огляду

на неможливість брати участь у стаціонарних заняттях. Таку схему роботи запроваджено для тих, хто перебуває за кордоном, а стислий практичний курс вони здобувають через програму одноденного візиту. Типова програма включає відвідування різних підрозділів закордонної установи.

Запроваджений фонд експертизи покликаний допомогти співробітникам розширити багаж тематичних та географічних знань із дипломатичної досконалості. Географічна експертиза полягає в пізнанні країн, регіонів, культур і релігій, моделей дипломатії та дипломатичного інструментарію. Водночас тематична експертиза допоможе краще зрозуміти такі пріоритетні сфери політики, як політика безпеки, консульський захист або програма розвитку. До того ж упроваджується вдосконалення знань у конкретній сфері, як-от примусове одруження, боротьба з тероризмом або зміна клімату, багатосторонні процеси в ЄС, ООН чи G20.

Фонд експертизи також упроваджує короткі відрядження чи прикріплення до промислових об'єктів, аналітичних центрів, неурядових організацій, відповідних служб іноземних держав або міжнародних установ (ООН, НАТО) тощо. У разі високого рівня написаних рефератів, експертиз, аналітичних записок зазначені проекти можуть бути профінансовані, а надалі включені до навчальних програм академії.

Академія також пропонує широкий спектр можливостей навчатися під керівництвом відомих, зокрема й закордонних, лідерів. Програму лідерства пропонують новопризначеним керівникам і заступникам голів місій, а також іншим вищим за посадою особам. Доступне також формальне та неформальне навчання на практиці, наприклад, прийняття гостей, спікерство, обідні семінари тощо.

Підготовку американських дипломатів здійснює Інститут закордонної служби – Foreign Service Institute (далі – FSI) Державного департаменту (Вашингтон, США) – заклад Федерального уряду Сполучених Штатів. FSI забезпечує понад 800 навчальних курсів, зокрема майже 70 іноземних мов, навчаючи за рік понад 170 тисяч абітурієнтів для Державного департаменту та слухачів із більш ніж 50 інших державних установ і відділень військової служби. Це разючі цифри навіть для такої країни, як Сполучені Штати, оскільки поза офіційною школою дипломатії в цій сфері активно працює велика кількість приватних вищих шкіл, коледжів, усіляких центрів, інших різноманітних структур. Однак основне завдання з підготовки дипломатів покладено саме на державну установу FSI [6].

Програми Інституту включають підготовку фахівців федеральних агентств закордонних справ Сполучених Штатів із питань зовнішньої служби та державної служби, а також тренінги для іноземних громадян, які працюють у дипломатичних установах США. Навчання на різноманітних курсах триває від кількох днів до двох років і покликане не тільки

підготувати працівників для успішного виконання професійних завдань із метою посилення лідерських позицій США за кордоном, а й для адаптації закордонного персоналу до інших країн, міжнародно-політичних регіонів і культур.

Навчання допомагає також членам сім'ї дипломата підготуватися до особливостей проживання за кордоном. Готує працівників та їхніх родичів до умов роботи в небезпечних, кризових ситуаціях, учить поводитися в умовах різноманітних катаклізмів, війни, а також вчить інформації та специфіці кібербезпеки.

Інститут закордонної служби – FSI – називають «прем'єр-міністром зовнішньополітичного відомства» уряду США, який покликаний забезпечувати професійні можливості навчання, необхідні для успішного розв'язання завдань на міжнародній арені. FSI сприяє набуттю змістовного, регіонального та лінгвістичного досвіду, удосконаленню лідерства, особистій стійкості та новаторському розв'язанню проблем. Отже, на FSI покладено стратегічне забезпечення дипломатичного досвіду Державного департаменту США та всіх урядових структур у сфері зовнішньої політики й дипломатії [7].

У системі FSI діють чотири інститути: лідерство й менеджмент, мовні курси, професійне й регіональне навчання, опанування інформаційними технологіями, що у своєму складі має транзитний центр і офіс адміністративних функцій.

Школа мовних студій (The School of Language Studies, SLS) пропонує оволодіння 70 мовами та проводить тестування понад 100 мовами. Тривалість занять може бути від 8 до 44 тижнів, що залежить від складності мови та цілей навчання. Школа мовних студій інституту також підтримує мережу шкіл із вивчення мови в Тайбеї, Йокогамі, Сеулі та бере участь в інших регіональних програмах на Близькому Сході, у Північній Африці й Азії, де пропонуються додаткові 44 тижні навчання за кордоном у разі вивчення китайської, японської, корейської й арабської мов.

Програми та курси містять самостійне навчання, заняття молоді та курси дистанційного навчання. FSI є співрозробником шкали оцінювання рівня володіння мовою, яку використовує уряд Сполучених Штатів. Школа активно співпрацює з міжвідомчою спільнотою мовних тренерів уряду США та часто проводить тестування разом з іноземними агентствами з мовної підготовки.

Школа професійних та регіональних досліджень (The School of Professional and Area Studies, SPAS) пропонує навчання за такими спеціалізаціями, як консульська справа, управління торговельними зв'язками, політичні й економічні справи, публічна дипломатія, навчання та розвиток персоналу, управління офісом і програми орієнтації.

Курси також включають теми з вивчення соціально-культурних моделей, політики, економіки, техніки ведення переговорів і міжнародних відносин, регіонів світу й окремих країн. SPAS забезпечує спеціальні програми в консульській, економічній та комерційній, управлінській, політичній і публічній дипломатії, а також програми, орієнтовані на підготовку нових кадрів для закордонної специфіки.

У SPAS також розташовано **Центр навчання дипломатії (CSCD)**, де слухачі опановують сучасний дипломатичний досвід, залучаючи найкращих практиків та лекторів. CSCD проводить компаративний (порівняльний) аналіз, який враховують у навчанні FSI та використовують для підготовки фахівців із міжнародних справ у всіх підрозділах дипломатичної служби: переговори, протокол та етикет, дипломатична практика тощо.

Школа прикладних інформаційних технологій (The School of Applied Information Technology, SAIT) складається з чотирьох семінарських курсів: поліпшення опанування професійної програми; підготовка технологій, які використовують у Державному департаменті фахівцями з інформаційних технологій; курси IRM, що надають IT-менеджери з широкими навичками IT-менеджменту, і тренінги.

Школа лідерства та менеджменту (The Leadership and Management School, LMS) пропонує обов'язкове й вибіркоче навчання керівників та менеджерів, що переходять на вищий виконавчий рівень; круглі столи та семінари з політичних питань для вищих керівників; навчання у сфері управління кризовими ситуаціями за кордоном та в Національному навчальному центрі з міжнародних питань.

Перехідний центр (The Transition Center, TC) готує співробітників і членів їхніх сімей до ефективної діяльності в системі закордонних справ, а також і після завершення кар'єри. Перехідний центр надає: загальну інформацію та дані щодо всіх вітчизняних і закордонних посад; проводить семінари й курси з вивчення життєвих навичок іноземних службовців та підготовки з питань безпеки; здійснює підготовку, консультування та надає іншу допомогу працівникам Державного департаменту та інших установ, що залучають послуги уряду США.

Центр підвищення кваліфікації у сфері міжнародних відносин (TC's Center of Excellence in Foreign Affairs Resilience CEFAR) – складник TC – надає консультації та проводить тренінги, спрямовані на допомогу особам, членам родин і колективам, що працюють у середовищі з високим рівнем ризику й високим рівнем загроз.

Інститут закордонної служби покликаний не тільки оперативно реагувати на запити американської практичної дипломатії, відповідно корегуючи свої навчальні плани та програми, а й розробляти прогнозні сценарії

на перспективу. Неабияку увагу приділяють аналізу впливу внутрішньо-політичних чинників на формування зовнішньополітичного курсу країни, процесу прийняття політичних рішень, проблемам управління у сфері зовнішньої політики й дипломатії. Задля цього організують і систематично проводять спеціальні курси:

- системний аналіз у сфері міжнародних відносин;
- теорія міжнародних відносин;
- теорія та практика дипломатичних переговорів;
- політичний аналіз;
- застосування електронних технологій у практичній роботі дипломатичного відомства;
- психологічні складники дипломатичної діяльності тощо.

Викладацький колектив зазначеного інституту складається з провідних учених із відповідних напрямів університетських і науково-дослідних центрів США.

Одним із популярних семінарів у зазначеній системі підготовки є спеціальний тренінг-семінар (майже 30 осіб) для керівного складу інших зовнішньополітичних міністерств і відомств, що складається з кількох десятків спецкурсів із питань внутрішньої та зовнішньої політики США й воєнної безпеки та розвідки.

Доволі ефективною є американська система підвищення кваліфікації провідних фахівців дипломатичної служби, що реалізується через зарахування дипломатичних працівників до штату закладів вищої освіти, направлення до науково-дослідних інститутів і центрів, а також на навчання в провідні університети США терміном на один рік. FSI має постійні ділові й творчі зв'язки з Гарвардським, Принстонським, Стенфордським та іншими провідними американськими університетами.

Повертаючись до навчальних програм, зазначимо, що вони охоплюють таку тематику: історія дипломатії (Diplomatic History), засади дипломатичної служби, функції дипломатичної служби (Discover Diplomacy); низку навчальних програм і тренінгів Програми імені Фулбрайта (Fulbright Program) та Центру підготовки дипломатів (U.S. Diplomacy Center).

Привертає увагу поважне ставлення американців до свого минулого – історії дипломатії. На офіційному сайті інституту розміщено понад 1700 інтерв'ю з провідними американськими дипломатами (середина XX – початок XXI століть). Для полегшення опанування інформації подано спеціально розроблений із цією метою дипломатичний словник.

Усі громадяни США можуть скористатися пропозиціями щодо підвищення кваліфікації чи оволодіння початковими знаннями, які запропоновано всім охочим громадянам США за програмами: Global Youth Issues, Office of Overseas Schools, Youth Exchange Programs [7].

Для всіх охочих стати держслужбовцями, зокрема й дипломатами, проводять конкурсний відбір. Конкурсна експертиза, що відкрита для всіх заявників, може складатися з письмового тестування, оцінювання рівня освіти та досвіду заявника чи оцінювання інших атрибутів, необхідних для успішної роботи на звільненій посаді.

Американська школа дипломатії дотримується такого правила: якщо закордонна служба покликана виконувати відповідну місію, встановлену законом, то вона також має вдосконалюватися.

Інститут закордонної служби на нинішньому етапі розробив нові програми для підвищення професійної кваліфікації, але не має ресурсів для необхідних змін. Серед запропонованих схем – дистанційна освіта на найвищому рівні, яка розпочинається зі вступу на посаду й триває під час просування по службі до вищих посад.

Наступний варіант – шестимісячний практичний курс після вступного курсу, який поєднує заняття протягом чотирьох днів на тиждень на кафедрі плюс один день у структурованій програмі в FSI.

Водночас для середньої ланки дипломатичних працівників до процесу навчання рекомендовано залучати Бюро людських ресурсів (для збалансованості довгострокового розвитку кар'єри).

Найскладнішим завданням є підготовка найвищого кадрового складу, оскільки це пов'язано з кар'єрним зростанням. Перевірку та контроль якості здобутих знань здійснює Експертиза закордонної служби, яка є потрібним компонентом у реалізації завдань зовнішньої політики.

Отже, дипломатична служба США стикається з такими проблемами, що виникають і перед дипломатичними службами інших держав, зокрема й України. Можливо, українській дипломатії стане в нагоді як позитивний, так і негативний досвід американської закордонної служби, яка реалізується на засадах упровадження миру, процвітання, демократії та розвитку.

Насамкінець наведемо основні висновки й пропозиції з досвіду американської дипломатичної служби:

1. Нагальною необхідністю й найважливішою вимогою дипломатії на сучасному етапі є забезпечення працівників дипломатичної служби якісною професійною підготовкою. Для цього запропоновано:

- створити й реалізувати широку систему професійної дипломатичної освіти;
- розробити довгострокову програму академічної підготовки в галузі дипломатії (або в Інституті закордонної служби, або за допомогою угоди про співпрацю з провідними університетами США);
- увести офіційну вимогу для кожного працівника зовнішньополітичного відомства пройти щорічний навчальний курс, пов'язаний із його кар'єрою до того, як він претендуватиме на вищу посаду;

- для оволодіння знаннями запровадити через вебсайт спеціальний освітній ресурс із такою інформацією: сучасні дипломати й ветерани дипломатичної служби; функції дипломатичного корпусу; ознайомлення з географією розташування посольств і консульств; проблеми, які вирішують дипломати США; шляхи дипломатичного сприяння Сполученими Штатами розвитку безпечного, демократичного й розвиненого світу.

2. Скорочення витрат на дипломатичну службу Державного департаменту неприйнятні та є серйозним ризиком для американської безпеки. Треба ліквідувати фінансовий дисбаланс між оборонною складовою держави та її дипломатією.

3. Повернути дипломатичній службі впливовий статус, що складається з двох компонентів:

1) взяття під свій контроль розподілення посад найвищих державних службовців для розширення кар'єрної мобільності;

2) запровадження нового варіанта кар'єрного зростання для працівників державної служби – «Програми кар'єрної політики» для внутрішніх посад, яка включатиме ранжування, мобільність і підвищення конкурентоспроможності.

4. Принагідно наведемо й поради від американських бізнесових кіл: розробити й упровадити інтегровану щомісячну навчальну програму для працівників економічної дипломатії, а також програму обміну із закордонними колегами. Така система навчання має охопити посадових осіб та представників місцевого персоналу інших агентств, що займаються економічною дипломатією.

Система підвищення майстерності (кваліфікації) та модель ротації Держдепартаменту США увібрали в себе багатий історичний досвід американської дипломатії, довели на практиці свою функціональність і відповідність реаліям дипломатичної служби США й американського суспільства загалом. Нормативну базу, що регулює кадрові питання Держдепартаменту, постійно вдосконалюють і доповнюють новими нормами.

Цілком закономірно, що зазначена практика й досвід підготовки дипломатичних кадрів США, принаймні окремі елементи з їхнього досвіду, які впродовж багатьох років довели свою дієвість і ефективність, могли б успішно бути впроваджені й в українській практиці підготовки та підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби [8, с. 117–121; 9].

Отже, кажучи про фах дипломата й перспективи розвитку дипломатичної освіти, ми неминуче доходимо висновку щодо нагальної потреби вдосконалення інституціональних моделей підготовки та підвищення кваліфікації дипломатів. Високий професіоналізм і компетентності дипломата в сучасному світі – найважливіша умова реалізації національних інтересів держави [10; 11].

На виконання першочергових завдань, поставлених керівництвом зовнішньополітичного відомства України щодо реформування дипломатичної служби України, варто врахувати таке з досвіду США та Великої Британії:

1. Розробити науково обґрунтовані базові засади глобальної реструктуризації закордонного й внутрішнього апарату та її бачення для майбутнього МЗС України. Ідеться, зокрема, про основні засади реформування.

2. Кожен дипломат має знати місце роботи після ротації та готуватися до нього через систему підготовки й підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби у відповідних освітніх інституціях (удосконалювати знання мови країни майбутнього перебування; поглиблювати знання з історії та практики дипломатії, регіоналістики, країнознавства, політики та економіки відповідної галузі).

3. У питанні планування кар'єри важливо вдосконалити одно-дво-трирічні плани та запровадити середньотермінове планування кар'єри на конкурсних засадах.

4. Професійним дипломатам треба мати юридично гарантовані перспективи кар'єрного зростання.

5. Дипломати мають обов'язково регулярно відвідувати країни та регіони, за які відповідають, а тому безпосередньо використовувати свої аналітичні здібності та досвід за кордоном більш ефективно.

6. Слід здійснити централізацію інформаційних технологій (ІТ) і комунікацій задля гарантування рівного, чіткого та надійного поширення інформації. Мета зазначеного полягає в тому, щоби надати українським дипломатам швидкий доступ до знань та інформації в реальному часі, яких вони потребують на своїх робочих місцях або в подорожі.

7. Необхідно впровадити в спеціалізованих освітніх інституціях спеціальний тренінг для дипломатів: «Нові навички у вирішенні нових викликів». Адже щоби зустріти виклики трансформаційної дипломатії, треба реалізувати константу, що дипломати мають бути різносторонніми, активними, освіченими та в змозі виконати складні завдання. Трансформаційна дипломатія вимагає, щоби у правильних людей були правильні навички в правильному місці в потрібний час. Тривале навчання (система підвищення кваліфікації та набуття нових компетентностей) та програми розвитку кар'єри краще підготують дипломатів і розвинуть їхні аналітичні навички.

8. Слід оновити навчальні програми й навчальні плани, перепрофілювати стандарт освіти з напрямку «Міжнародні відносини» (освітні програми «Зовнішня політика й національна безпека», «Міжнародна співпраця», «Світове українство та практична дипломатія», «Зовнішня політика й дипломатія» та ін.) для перефокусування від централізованого внутріш-

нього центра до закордонних посад і до кожного робочого місця, використовуючи технологію дистанційного навчання. Локальне навчання та вивчення мови через занурення надалі врівноважить досвід аудиторної роботи, і більшу частину курсу пройдуть безпосередньо дипломати за кордоном.

9. Необхідно запровадити ефективну постійно дієву систему тестування дипломатів для кореляції рівня їхньої підготовки та професійної майстерності через систему підвищення кваліфікації у відповідних незалежних освітніх інституціях.

10. Для кар'єрного зростання та відповідного просування на вищі посади дипломати повинні мати можливість на систематичній основі проходити підвищення кваліфікації, бути експертами принаймні з двох регіонів та знати не менш як дві (три) мови.

11. Дипломатам треба мати відповідну фахову підготовку та змогу ефективно працювати на критичних перетинаннях дипломатичних справ, економічних реконструкцій і воєнних операцій.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що на початку XXI століття постала проблема створення інноваційної, ефективної системи забезпечення якісного зростання кадрового потенціалу дипломатичної служби України з урахуванням традицій і тенденцій цивілізаційного поступу, стратегічних напрямів розвитку держави та світового освітнього досвіду. А тому систему підготовки кадрів для сфери зовнішніх відносин треба структурно та змістовно трансформувати, слід упровадити оновлену модель навчання дипломатів XXI століття, з урахуванням традиційних та інноваційних методів і засобів удосконалення організації дипломатичних служб провідних держав світу. Модель підготовки та підвищення професійної майстерності дипломатичних кадрів США й Великої Британії, що підтвердила свою багаторічну дієвість, постійно оновлюється у відповідь на нові виклики й загрози глобалізованого світу XXI століття.

Цілком заслуговує на подальші дослідження поставлене питання про ефективність підготовки кадрів та вдосконалення дипломатичних систем, моделі дипломатії України в умовах глобалізації: через призму сучасності до історичних джерел інституціональної історії.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі нададуть можливість створити цілісну системну картину політико-дипломатичного світу та національних особливостей політико-дипломатичних систем як у Європі, так і на Американському континенті, як інституційного кластеру міждержавних відносин.

1. *Tsivatyi V.G.* National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises // Eastern Europe Regional Studies. – 2017. – № 2 (4). – P. 196–209.
2. *Chekalenko L.* The History of Memory or Memory of History: The Question of Studying / L. Chekalenko, V. Tsivatyi // Evropský politický a právní diskurz (European political and law discourse). – 2018. – Svazek 5. – 6 Vydání. – P. 182–186.
3. Foreign and Commonwealth Office's new Diplomatic Academy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/opening-of-new-diplomatic-academy>
4. Diplomatic_Academy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/402469/Diplomatic_Academy_launch_brochure_Jan_2015_FINAL.pdf; Foreign Service Institute. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.state.gov/m/fsi>
5. Foreign Service Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_Service_Institute
6. Дипломатичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diplomacy.state.gov/discoverdiplomacy/references/169792.htm>
7. Education & Exchanges [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eca.state.gov/programs-initiatives/youth-programs>; Support for American Jobs – Parts I & II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uscib.org/uscib-content/uploads/2017/07/Support-For-American-Jobs-II.pdf>
8. *Ціватий В.Г.* Сучасна дипломатична служба США: традиції, інновації та інституції // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: DPI, 2014. – С. 117–121.
9. Сайт Державного Департаменту США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://careers.state.gov/officer/index.html> – 19.02.2016.
10. *Pigman G.A.* Contemporary Diplomacy. – Washington, 2010. – 288 p.
11. Reshaping Defence Diplomacy. – London, 2004. – 120 p.

Liudmyla CHEKALENKO,
*Doctor of Political Science,
Professor of Hennadii Udoenko Diplomatic Academy of Ukraine,
Merited Figure of Science and Technology of Ukraine;*

Viacheslav TSIVATYI,
*Ph.D. in History,
Associate Professor of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Merited Figure of Education of Ukraine*

THE BRITISH AND AMERICAN SYSTEMS OF DIPLOMATIC TRAINING IN THE FACE OF GLOBALIZATION SHIFTS

Abstract. The article deals with frameworks for studying diplomacy in the leading foreign countries, namely the United States and the United Kingdom. The methods of determining educational disciplines for mastering the principles of diplomatic work are explored. At the same time, as an example, attention is attached to the experience of the Diplomatic Academy of Ukraine at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in the preparation of diplomatic staff for Ukraine.

The article is dedicated to institutional and human resource issues and stages of establishment of the US diplomatic service, including the current rotation model and advanced training system. The need for drastic changes in the system of foreign policy institutions and the advisability of reforming the US diplomatic service came to the forefront of American political and academic discourse in the mid-1990s.

The events of September 11, 2001 served as a catalyst for rejuvenating the preparation and advanced training model as well as the personnel management model in the US foreign policy and made the topic discussed increasingly relevant. Historically, the US diplomatic service has been relatively small but the most competent, qualified and efficient part of the US foreign policy mechanism. It is the experience of the United States which is valuable and helpful for post-Soviet countries with respect to the use of the US experience, given its established traditions and prompt response to emerging threats and challenges of the globalized world of the 21st century in the context of the ongoing reform of the diplomatic service in Ukraine.

The article covers the urgent issue of renovating the diplomatic training model in Ukraine based on the analysis of experience of its US counterpart. The US experience is important and useful for Ukraine in the context of government service reforms as well as for other post-Soviet countries within the framework of integration processes and globalization.

Keywords: diplomatic training system, UK diplomatic service, US diplomatic service, foreign policy, diplomacy, diplomatic institutions, institutionalization, Ukraine.